

TÜRKİYE’DE ÇOCUK YOKSULLUĞU: GAZİANTEP ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

Fatih KAHRAMAN²
Songül SALLAN GÜL³

“Yoksulluk şiddetin en kötü halidir...”
Mahatma Gandh

“Öyle bir aç kalsam, öyle bir aç
kalsam çocuklar, size hiç açlık
kalmaz...”
Aziz Nesin

Atıf/©: Kahraman, Fatih; Sallan Gül, Songül, (2015). Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu: Gaziantep Üzerine Bir Araştırma, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 8, Sayı 1, Haziran 2015, ss. 339-366

Özet: Çocuklar hanede var olan yoksulluktan en fazla etkilenen gruplar arasındadır. Yoksulluk içinde büyüyen çocuklar, sağlık, beslenme, eğitim gibi haklarını tam olarak kullanamamakta, sömürü şiddet ve ayrımcılıklara uğramaktadır. Çocuğun yaşadığı yoksulluk, çocuk işçiliği, çocuk gelinler, çocuk suçluluğu gibi ciddi toplumsal sorunlara yol açmaktadır. Bu konuda Türkiye’nin olumsuz karnesi ve sahip olduğu yüksek genç nüfus, sorunun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde göçmenler için çekim merkezilerinden olan ve bölgenin en gelişmiş ili Gaziantep’te, göçmen hanelerin ve çocuklarının yaşadığı çok boyutlu yoksulluğun görünümleri ortaya konulmaktadır. 11-17 yaş aralığında bulunan 20 çocuk ve 20 ebeveyn ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve elde edilen veriler nicel ve nitel araştırma teknikleri ile değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Çocuk Yoksulluğu, Yeni Yoksulluk, Gaziantep

Makale Geliş Tarihi: 14.04.2015/ Makale Kabul Tarihi: 30. 04. 2015

¹ Bu çalışma, saha süreci son iki yıldır devam eden ve danışmanlığı Songül Sallan Gül tarafından yapılan, Fatih Kahraman’ın doktora tez çalışmasına dayanmaktadır. Çalışma Gaziantep ilinde yürütülmektedir. Bu araştırma Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Koordinasyon Birimi tarafından 3431-D1-13 proje kodu ile desteklenmektedir.

² Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, e-posta: fatihkahraman@sdu.edu.tr.

³ Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, e-posta: songulsallangul@yahoo.com.

Child Poverty in Turkey: A Research on Gaziantep

Citation/©: Kahraman, Fatih; Sallan Gül, Songül, (2015). *Child Poverty in Turkey: A Research on Gaziantep*, Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Year 8, Issue 1, June 2015, pp. 339-366

Abstract: *Children are among the groups the most affected by the household poverty. Children growing up in poverty are significantly deprived of the rights to health, nutrition and education and face the risks of exploitation, violence and discrimination. Poverty experienced by children causes very serious problems such as child labor, child brides and juvenile delinquency. The high ratio of young population and the poor report of Turkey in the area of child poverty once again show the severity of the problem. In this study, the perspective of multi-dimensional deprivation of migrant households' children has been presented in Gaziantep, which is the center of attraction for immigrants and the most developed province in the Southeastern Anatolia Region. In-depth interviews were conducted with 20 children in the 11-17 age range and their 20 parents and the collected data were assessed by quantitative and qualitative research techniques.*

Keywords: *Child, Child Poverty, New Poverty, Gaziantep*

1. GİRİŞ

Türkiye'deki yoksulluğa ilişkin veriler mutlak yoksulluk düzeyinde oranın oldukça düşük olduğunu göstermekle birlikte, hane düzeyindeki yoksulluğun kaygı verici oranlara yükseldiğini göstermektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2013 Yoksulluk Çalışmasında, orta gelirli ülkeler için temel alınan ve Türkiye'nin de dahil olduğu kabul edilen 2,15 doların altında kalan yoksulluk oranı 2012 yılında kentsel alanlarda %0,02, kırsal alan %0,14'dir. 2013 yılında ise, kentlerde mutlak yoksullun aynı kaldığı ve kırsalda ise, çok az bir iyileşme göstererek % 0,13 olmuştur (TÜİK, 2013a; Işık-Ataç, 2012). Ancak hane düzeyinde nüfusun %17'sinin ve ülke nüfusun da %20'sinin, yani yaklaşık 15-20 milyon kişinin yoksulluk sınırının altında yaşadığı ve sosyal yardımlara muhtaç hale geldiği de görülmektedir (Econoscale, 2014; TÜİK, 2013a). Dolayısıyla Türkiye açısından yoksulluğun ne kadar önemli bir sorun olduğu, yoksulluk profilinde ise, son yıllarda artan oranda kadınlarla çocukların yoksulluk riskinin daha da arttığı görülmektedir. Bu anlamda hane nüfusu arttıkça yoksulluk riski de artmaktadır. Geniş ailede yoksulluk riski %21,43 ile Türkiye ortalaması olan %14,54'ün üzerinde yer alırken, özellikle kadın ve çocuktan oluşan aile tiplerinin yoksulluk riskini daha yoğun yaşadığı görülmektedir. En az bir çocuğu ile yaşayan tek ebeveynli ailelerde yoksulluk

oranı %33,4 gibi yüksek bir rakamdır. Oranın karşılığı olan 1.897.125 kişi bu tür hanelerde yaşamakla birlikte bu hanelerin üçte biri de yoksul olup, sosyal yardımlarla yaşamını sürdürmektedir. Ayrıca bu tür hanelerin %80’inde hane reisinin kadın ve 15 yaşından küçük çocukların yer aldığı %52’lik yoksul hane profili içinde yer aldığı da bilinmektedir. Bu veriler çok çocuklu hanelerin dezavantajlı grupların başında geldiği ve yoksullukla karşı karşıya kaldığı çarpıcı yoksulluk deneyimi örneklerini oluşturmaktadır (TAYA, 2011; Işık ve Ataç, 2012).

Çocuklar hanede var olan yoksulluk halinden ve yoksul hanelerin hane içi güç ve kaynak paylaşımından en olumsuz etkilenen kesimler arasındadır. UNICEF’in 2014 yılında yayınladığı, *Children Of The Recession: The Impact Of The Economic Crisis On Child Well-Being in Rich Countries* isimli raporda Türkiye, 2008-2012 yılları arasında çocuk yoksulluğunda görel olarak iyileşmeler yaşanan ülkeler arasında bulunmaktadır. Ancak Türkiye’de halen görel yoksulluk riski altındaki 16 yaş altı nüfus oranı % 30,2 ile AB ve OECD ülkeleri arasında, çocuk yoksulluğunun en yoğun yaşandığı ülkeler arasındadır. Bu verilerin ışığında, çocuk yoksulluğunun Türkiye’de sosyal politika ve toplumsal sorunlar alanındaki en ciddi sorunlardan biri olduğunu söylemek mümkündür (UNICEF, 2014: 8). Birçok ülkede sosyo-ekonomik farklılıklar eşitsizliği yansıtan faktörlerdendir. Kırdan kente devam eden göç, önleyici sosyal politikaların yetersizliği, eşitsiz büyümenin neden olduğu adil olmayan gelir dağılımı gibi nedenler çocuk yoksulluğunu tetikleyen nedenler arasındadır.

Bu çalışmada çocuk yoksulluğunun kavramsal tartışmaları ile birlikte, yeni yoksulluk, göç ve çocuk yoksulluğu arasındaki ilişkinin yanı sıra çocuk yoksulluğunun dünyada ve Türkiye’deki görünümü ele alınmaktadır. Çalışma Gaziantep’te yaşayan göçmen, yoksul ve çocuklu ailelerle gerçekleştirilmiştir. Gaziantep, Türkiye gelişmişlik endeksinde otuzuncu sırada yer alırken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi içerisinde yer alan iller arasında ise, ilk sıradadır. İthalat ve ihracat rakamlarında Türkiye altıncısı olan Gaziantep’in istihdam yaratma oranı (%43,6) Türkiye ortalaması olan %45,0’in altında yer alması ise, sosyal yardımların önemini ortaya koymaktadır. Yine Gaziantep bulunduğu bölge ve çevresinin göç çekim merkezi olması (net göç hızı 1,1 ile Türkiye’nin en fazla göç alan on üçüncü bölgesinin ise birinci kentidir) hem de sosyal yardım uygulamalarının yoğun bir şekilde uygulandığı kent olması da kentin çalışma için seçilmesinde rol oynamıştır (TÜİK, 2013). Bu bağlamda araştırmanın konusunu, Gaziantep ili Şahinbey ilçesi sınırları içerisinde, yoksulluk yardımlarından yararlanan haneler ve çocukların profili dışında,

çocukların maddi yoksunluğun ötesinde yoksulluğu gündelik hayatlarında deneyimleme biçimleri oluşturmaktadır. Ayrıca yoksulluk nedeniyle çocukların eğitim, sağlık, beslenme sürecinde karşılaştıkları zorlukların hane profiline yansıma biçimleri de bu çalışmada ele alınmaktadır.

II. YENİ YOKSULLUK ÜZERİNDEN ÇOCUK YOKSULLUĞUNU OKUMAK

Sosyal bilimlerde yoksulluğu bütüncül yaklaşımlar ekseninde değerlendirme çabası, yoksulluktan etkilenen farklı grupların kadınlar, çocuklar, engelliler gibi, yoksulluğu nasıl deneyimledikleri ve gündelik hayatta yoksulluğun hangi noktalarda tekrar inşa edildiğini gözden kaçırılmasına neden olabilmektedir. Yoksulluk daha çok, görece ve değişken bir kavram olmakla birlikte, yoksulluğun tanımını düzenleyen yapıların belirli bir toplumda var olan ihtiyaçlar ve değerlerden oluşması, söz konusu soruna ilişkin tanımlamalarda dikkatli olmayı gerektirmektedir (Jütte, 2011: 61). Yoksulluğun yetişkinlerin çalışma ve tüketim alışkanlıkları ve beklentileri üzerinden tanımlanması, çoğu kez çocuk yoksulluğunun göz ardı edilmesine de yol açabilmektedir. Kuşkusuz bunda küresel istihdam ve göç politikalarının rolü büyüktür.

Yeni liberal politikaların 1980 sonrasında tüm dünyada etkisini iyiden iyiye hissettirmesiyle birlikte yoksulluğun; risk, güvencesizlik ve belirsizlik ile sarmalanmış yeni hali, özellikle kentlerde daha da görünür olmaya başlamıştır. Yoksulluk, tüm bireyler için daha tehditkâr ve riskli bir yoksulluk rejimini de gündeme getirmiştir. Yeni kentsel yoksulluk bu anlamda, nüfusun küçük bir kısmını etkileyen ya da düşük sanayileşme ve hızlı kentleşmeyle ilişkili olarak açıklanan bir yoksulluk değildir. Yeni kentsel yoksulluk yeni liberal politikalar sonucu enformel sektörün ve güvencesiz çalışmanın ön plana çıktığı esnek istihdam rejimi altında ekonomideki daha da yaygınlaştırmıştır. Bunun kronikleşmesiyle birlikte kadınlar, çocuklar, göçmenler gibi daha geniş kitleler yoksullara arasında daha fazla öne çıkmıştır (Kaygalak, 2001; Işık ve Pınarcıoğlu, 2001; Wacquant, 2013). Bir başka ifadeyle, Fordist üretim biçiminden Post-Fordist üretim biçimine geçişle, sanayisizleşme, işsizlik, ya da yarı zamanlı ve güvencesiz iş ortamlarında çalışma ve özelleştirme politikalarına bağlı olarak Keynesçi refah politikalarının terk edilmesi, gelişmiş ülkelerin kentlerinde yoksulluğun yoğunlaşması ile sonuçlanmıştır. (Wacquant, 2013; Mingione, 2013; Sallan Gül, 2006). Kentsel yoksulluk gelişmiş kapitalist kentlerin yapısal bir özelliği olarak görülürken az gelişmiş ülkelerde ise tarımdaki yapısal değişmelere bağlı olarak kente yönelen göç dalgasının oluşturduğu hızlı kentleşme ve düşük sanayi koşulları içerisinde tartışılmaktaydı. Kırdan kentlere gelen bu kitle, kentin ekonomik alt yapısının yetersizliği ve plansızlık

nedeniyle formal işlerin dışında kalırken, toplumsal risklere de açık hale gelmiştir (Jütte,2011; Cheal, 1996; Şengül ve Ersoy, 2002).

21. Yüzyılda kent yoksulluğunun yapısı Batı toplumlarında büyük ölçüde dönüşmektedir. Gelişmiş ekonomilerin yeni teknoloji yoğun meta üretimi ile işgücünde uluslararası sınıfların ortaya çıkışı ve emeğin daha da ucuzlamasıyla toplumsal olanı parçalayan güvencesizlik ve risk yoğunlaşırken, sefaletin modernleşmesi ile karşılaşmıştır (Wacquant, 2013; Mingione, 2013). Yoksulluğun kökeninde yaşanan bu değişimlerle beraber yaşlılar, yoksullar, gençler, kadınlar ve çocuklar da yoksulluğun yeni toplumsal risk grubuna dahil olmuşlardır. Mingione, yaşanan bu dönüşümde, nüfus aile, ev idaresi ve kadına ilişkin bölümlere dikkat çekmektedir. İstihdamın yapısında post-fordist dönemde meydana gelen değişimlerin kadının iş yaşamında artan ama, hala yeterli olmayan eşitsiz katılımının devam ettiğini belirtmektedir (2013: 22).

Mingione (2013), yoksulluk riski taşıyan iki farklı nüfus ve aile ilişki modelinin ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Ona göre, Amerikan ve Güney İtalya modelinde haneler için farklı biçimlerde ama artan aynı yoğunlukta yoksulluk riski görülmektedir. Amerikan modelinde bu riski bireyselleşme sürecinde ve bekar annelerin sayısının artışında görülürken, Güney İtalya modelinde aileler çocuklarını, işsiz genç hane üyelerini ya da bakmakla yükümlü oldukları aile bireylerini geçindirmeleri gerektiğinde yoksulluk riski ile karşı karşıya kalmaktadır (Mingione, 2013: 42-43). Yoksulluğun aileselleşmesi olarak tanımlanan bu durum, yalnızca Güney Avrupa kentleri ile sınırlı değildir. Göçmen ve azınlıkların yer aldığı Avrupa ülkeleri ve ABD’de de oldukça yaygınlaşmakla birlikte Türkiye için de geçerlidir. Sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlere erişememe konusunda yaşanan dezavantajlılık halinin sonuçları, kadın ve çocuklar üzerinde daha da yoğunlaşmaktadır. Türkiye’de bu durum 2000’li krizlerle birlikte ağırlıklı olarak kamusal sosyal yardımlarla, özellikle aile odaklı gelir destek programlarıyla hafifletilmeye çalışılmaktadır.

Yeni yoksulluk üzerinden çocuğun yoksulluk hallerini okumak, hem yoksulluğun çocukların diğer aile bireylerinden farklı olarak nasıl etkilediğinin anlaşılması, hem de çocuğu merkeze alan politikaların geliştirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Çocuk ve yoksulluk kavramlarının melez hali olarak ortaya çıkan çocuk yoksulluğu UNICEF’in 2005 yılında yayınladığı Dünya Çocuklarının Durumu isimli raporda şöyle tanımlanmıştır;

“Çocuğun; yaşama, büyüme ve gelişmesi açısından gerekli maddi, manevi ve duygusal kaynaklardan yoksun olmasıdır. Yoksulluk içinde yaşayan çocuklar, yaşama, büyüme ve gelişmeleri açısından gerekli maddi, manevi ve duygusal kaynaklardan yoksun biçimde yaşamakta, böylece haklarından yararlanamamakta, potansiyellerini tam olarak gerçekleştirememekte ve topluma tam ve eşit üyeler olarak katılmamaktadırlar” (UNICEF, 2005: 18).

Günümüzde daha çok çocuğun temel haklarına erişememesiyle ele alınan yoksulluk, tek başına gelir-tüketim dikotomisinin ötesinde, farklı yoksunluk türleri ile birlikte ve çocuk odaklı politikalar ekseninde değerlendirilmesi gereken bir sorundur. Roelen ve Notten’in Çocuk Yoksulluğunun Belirtileri (2011) adlı çalışmasında, yoksulluğun sadece parasal boyutları ile ilişkilendirilmesinin yetersiz ve sınırlı bir görüş olduğu belirtilmektedir. Yoksulluk sadece gıda sepetini doldurma kapasitesiyle ilgili olmadığı gibi, erişimde eksiklik ve çeşitli alanlardan dışlanma süreçlerini de içermektedir. Kente yerleşen yoksul göçmen haneler, düşük kaliteli evlerde ya da yerleşim alanlarında düzensiz alt-yapı nedeniyle hastalıklardan ve iklim/mevsim değişikliklerinden dolayı veya dolaysız etkilenmektedir. Çocuklar için alt yapı yetersizliği, suya erişim noktalarına olan mesafe, kalabalık odaların, ev ve güvenli oyun alanlarının yokluğu, evde gösterilen yetersiz ilgi hane ile ilişkiyi olumsuz etkilemektedir. Çocuğun yaşadığı bu çok boyutlu yoksunluk halinin Türkiye sosyal bilim literatüründe gereken ilgiyi henüz görmediğini söylemek de yanlış olmayacaktır.

Türkiye yoksulluk literatüründe yapılan çalışmalarda genellikle yoksulluk yetişkinler ve hanelerin ekonomik yoksunlukları ve deneyimleri üzerinden temellendirilen bir sorun alanı olarak ele alınırken, özellikle çocuklar arka planda kalmakta ya da gündeme gelmemektedir. Bazı çalışmalarda (Buğra ve Keyder, 2003; Yılmaz, 2010; Kaygalak, 2009; Işık ve Ataç, 2012, Yılmaz, 2012) konu yeni yoksulluk tartışmaları içinde ele alınmakla beraber, çocuk yoksulluğu odağı yetersiz kalmaktadır. Oysa yoksulluğun yeni aktörlerinden olan çocuklar, göçmenler, engelliler ve yaşlıların yoksulluğu deneyimleme biçimlerinin ve stratejilerinin, hem sorunun anlaşılabilmesi ve hem de daha sonra yapılacak olan çalışmalara yardımcı olması bakımından önem taşımaktadır.

A. Hane Yoksulluğundan Bakarak Çocuk Yoksulluğu Ne Kadar Anlaşılabilir?

Çocuk yoksulluğunu sadece hane yoksulluğu içerisinde değerlendirmek bazı önemli sorunları beraberinde getirmektedir. İlk olarak hane yoksulluğu

içerisinde çocuk yoksulluğu daha düşük görülmektedir. Öyle ki haneler arasında çocuk yoksulluğunun %10 olması aynı şekilde çocuklar içinde yoksulluk riskinin aynı olacağı anlamına gelmemektedir. İkinci olarak demografik gruplar (örneğin yaşlılar ve engelliler gibi) içerisinde yoksulluk oranlarında düşme yaşanmasına rağmen çocuk yoksulluğunda aynı şekilde azalmanın olmaması çocuk yoksulluğu ile hane yoksulluğunun farklı düzelmelerde değerlendirilmesi gereken bir başka noktadır. Son olarak hane içerisinde kırılğan gruplardan olan çocukların yoksulluğu diğer hane üyelerinden daha yoğun/sert biçimde yaşayabilmeleri çocukların günlük olarak aldıkları harçlıktan, yetersiz beslenmeye kadar geniş bir alanda ortaya çıkmaktadır (Dayıoğlu, 2007: 83-84). Bu nedenlerden ötürü çocuk yoksulluğu kavramsallaştırılmalı ve hane yoksulluğundan farklı bir şekilde değerlendirilmelidir. Çocuk yoksulluğunu anlamada hanenin refahı ve özellikleri dikkate alınmakla birlikte, çocuk odaklı bir bakış açısına da ihtiyaç söz konusudur.

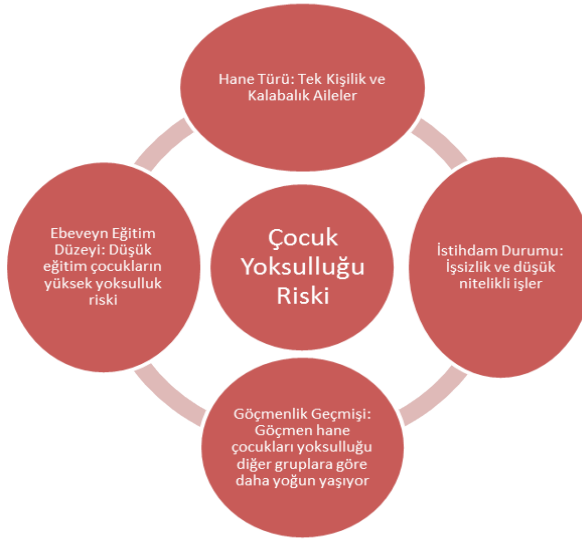
Hanede artan yoksulluk beraberinde hane içerisindeki kaynakların azalmasına neden olmakta, azalan kaynaklar ise en çok anneler ve bebekleri zor durumda bırakmaktadır. Yine yoksulluk çocukların hem bedensel hem de zihinsel gelişimlerine zarar verdiği gibi yoksulluğun daha sonraki kuşaklara aktarımına neden olan bir kısır döngüye dönüşmektedir. Yoksulluk içinde büyüyen çocukların yoksul olma riskleri daha fazla olmakta ve yoksulluk daha ağır tecrübe etmektedirler (Corak, 2006; Roelen ve Gassman, 2008; Toran, 2010; UNICEF, 2001).

Yoksulluk içerisinde büyüyen çocuklar; düşük eğitim durumu, psiko-bilişsel sorunlar, sağlık sorunları, küçük yaşta evlilik ve hamilelik, madde bağımlılığı, suç işleme ve anti sosyal davranış, işsizlik ve düşük gelir gibi riskler ile karşı karşıya kalmaktadırlar (UNICEF, 2006: 2). Yine çocuk yoksulluğu, toplumun tam ve eşit üyeleri olarak onların topluma katılmalarını engellemektedir. Bu bağlamda yoksulluk içinde yaşayan çocuklar, yaşama, sağlık ve beslenme, eğitim, katılım haklarıyla birlikte, sömürü, şiddet ve ayrımcılıktan korunma haklarından da büyük ölçüde mahrum kalmaktadırlar. Oysa çocukluk döneminde insan yeteneklerinin gelişmesi, büyük ölçüde ailenin ve devletin çocukları yoksunluktan koruyabilme gücüne bağlıdır (UNICEF, 2005: 24). Unutulmamalıdır ki, çocuklar hem yaşadıkları toplumların, hem de dünyanın geleceğidir.

III. DÜNYADA ÇOCUĞUN DURUMU VE YOKSULLUĞU

Çocuk yoksulluğu her geçen gün daha fazla önem kazanan evrensel bir sorundur. Uluslararası birçok kuruluş tarafından yapılan araştırmalarda, gelişmiş ülkelerde ve bölgelerde de çocuk yoksulluğunun arttığı görülmektedir. UNICEF'in 2005 yılında 1.45 milyon çocuğu kapsayan çalışmasında, görüşülen çocukların %51'lik kısmının temel ihtiyaçlarının en az iki ve daha fazlasının yoksunluğuna maruz kaldığı belirlenmiştir. Aynı raporda gelişmekte olan ülkelerde doğan her on çocuktan biri yoksul olarak dünyaya geldiği ve gelişmiş ülkelerde de refah artışına rağmen, yoksul çocuk sorununa kalıcı çözümlerin üretilmediği görülmektedir. Örneğin İngiltere'de ulusal ortalama hane gelirinin %50'sinden daha düşük gelire sahip çocuklarda yoksulluk, 1979 -2000 yılları arasında üç kattan fazla artmıştır. (Durgun, 2011; Minoff, 2006; UNICEF, 2005; Kurukulasuriya ve Engilbertsdottir, 2012). ABD'de her 5 çocuktan 1'i yoksulken (%18,5), İsviçre'de bu oran %1,6, Lüksemburg'da %1,1'dir. Kuzey Avrupa ve İskandinav ülkelerinde göreceli çocuk yoksulluğu ABD sınırına göre daha düşüktür. İsveç'te çocuk yoksulluğu %3,7 ve Belçika'da %7.9'dur. İtalya, İrlanda ve İspanya'da ise bu oranlara göre oldukça yüksektir.

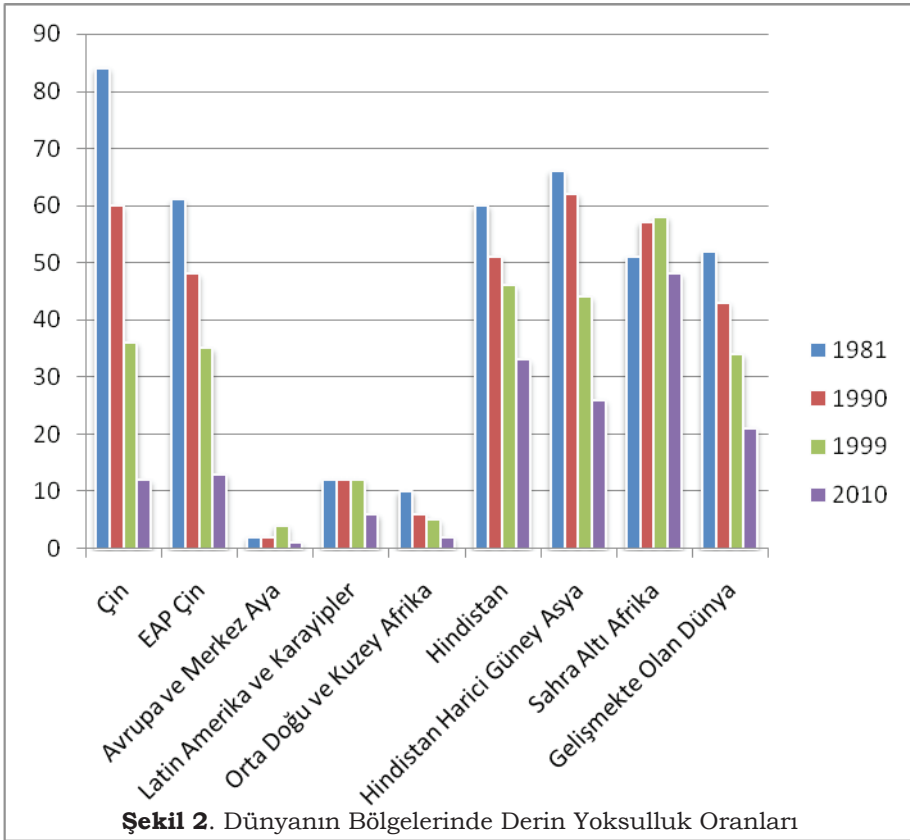
Avrupa Birliği'nde çocuk yoksulluğunun nedenleri üzerine bakıldığında, ebeveyn işsizliğinin yanında, istihdam katıldıklarında düşük ücretlerle karşılaşmaları, gelir desteğinden mahrum olmaları ve tek ebeveynli ya da kalabalık hanelerde çocuğun yoksulluk riskinin arttığı görülmektedir (Gauthier, 1999; Bradbury vd., 2001; TASKI, 2010). Yoksul çocuklar, yoksul olmayan çocuklara oranla yoksunluğa maruz kalma riskleri daha yüksektir. Ayrıca yaşanan yoksunlukta aile yapısından, ebeveynlerin eğitim ve istihdam piyasasındaki durumu da önemli rol oynamaktadır. Aile yapısının çocuğun ekonomik ve öznel yoksulluğu üzerindeki etkisi, tek ebeveynli olmasından, kalabalık hane olmasına kadar farklı aralıkta belirlediği görülmektedir (Gauthier, 1999: 255-257). 2011 yılında AB ülkelerini kapsayan yoksulluk ve sosyal dışlanma arasındaki ilişkiyi belirlemeye ilişkin yapılan bir başka çalışmada ise, yoksulluk riski ve sosyal dışlanma arasındaki ilişki AB ülkeleri temelinde belirli değişkenler çerçevesinde ele alınmıştır. Bu değişkenler Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Çocuk Yoksulluğu Risk Kriterleri

Kaynak: EUROSTAT, Children were the age group at the highest risk of poverty or social exclusion in 2011, 2013, p.1.

0-17 yaş aralığındaki çocukların % 27,0’si, yoksulluk ve sosyal dışlanma riski ile karşı karşıya kalırken, bu oran yetişkinlerde (18-64 yaş) % 24,3, yaşlılarda ise (65+ yaş) % 20,5’tir. Düşük nitelikli işlerde çalışılan hanelerde ise çocukların yoksulluğa düşme riski % 45,0’den fazladır. İstihdama katılmak yoksulluktan kurtulmaya yetmediği gibi, işin tam zamanlı olmaması, bir yıl sürecinden çalışılan gün sayısının düşük olması vb. nedenler bu süreci olumsuz etkilemektedir. Tam zamanlı istihdama katılmayan ve hanesinde çocuk olan hanelerin yoksulluğu yaşama riski % 67,9’dur. Ebeveynlerin eğitim seviyesinin yükselmesiyle çocukların yoksulluğa düşme oranı azalmaktadır. Aynı zamanda göçmen olan hanelerin çocukları, göçmen olmayan hanelerin çocuklarına oranla yoksulluk riskini daha yoğun yaşamaktadırlar. Tek ebeveynli hanelerin maddi yoksunluk yaşama riski (% 18,2) diğer çocuklu hanelere (%9,6) göre daha yüksektir (EUROSTAT, 2013: 1-4).

Kaynak: World Bank, The State of the World's Poor: Where are the Poor and where are they the Poorest, 17 April 2013, p.1.

Dünyada yoksulluğun ve kaçınılmaz olarak da çocuk yoksulluğunun en yoğun yaşandığı kıta Afrika'dır. Dünyanın en yoksul ülkelerinin % 75,0'i Afrika kıtasında yer almakla birlikte 414 milyon insan derin yoksulluk sınırı (1.25\$) altında yaşamaktadır. Bu ise bölge nüfusunun % 48,5'ine karşılık gelmektedir. 2010 yılı verilerinden hareketle Sahra-Altı Afrika'sı, dünyada derin yoksulluğun en fazla yaşandığı bölge konumundadır (Şekil 2). Nüfusun %40,0'ından fazlası her gün 1 öğüne dahi ulaşamamakta ve nüfusunun üçte bir kesimi yetersiz beslenmektedir. Kentlerde yaşayan nüfusun % 60,0'i kötü konut stoklarında yaşamakta, Sahra-Altı Afrika'sında 589 milyon kişi elektriksiz yaşamakta, 273 milyon kişi temiz içme suyuna ulaşamamakta, nüfusun yarısı ise temiz suya erişememeye bağlı hastalıklar yaşamaktadır. Örneğin Sahra-Altı ülkesi olan Etiyopya'da 18 yaş altında olan çocukların %44'ü yoksulluk sınırında ve %39'u da açlık düzeyindeki yoksullukla yaşamaktadır. Yoksulluk çocukları okulu bırakmaya ve çocuk işçiliğine zorlamaktadır (UN,2010; UNDP, 2013; WB, 2013; Woldehanna vd., 2008; UNICEF, 2014).

IV. TÜRKİYE’DE ÇOCUĞUN DURUMU VE YOKSULLUĞU

Türkiye’nin en önemli toplumsal sorunlarından biri yoksulluktur. Yoksulluğu yaşamak zorunda kalan milyonların olması, yoksulluğun toplumsal yapıdaki görünürlüğünü kaçınılmaz kılmaktadır. Bu kesimler arasında göçmenler, kadınlar, yaşlılar ve çocuklar ise yoksulluktan en fazla etkilenen grupların başında gelmektedir. Göçmen haneler ve üyeleri yoksulluk riskini yoğun bir şekilde deneyimlemektedir.

Gelir eşitsizliğinin artması ve devamında kalıcı hale gelmesi, çocuk yoksulluğunun döngüleşmesine neden olan eşitsizliğin nesiller arası aktarımını ortaya çıkarmaktadır. Dünya Bankası (2010)’nın yayınladığı, Türkiye: Gelecek Nesiller için Fırsatların Çoğaltılması: Yaşam Fırsatları Konulu Raporunda görüldüğü gibi, Nesiller Arası Düşük Fırsat Grubundaki (NADFG)⁴ çocuk yoksulluğu oranı % 78 iken, Nesiller Arası Yüksek Fırsat Grubundaki (NAYFG)⁵ % 5 olarak neredeyse 16 kat fazlası olmuştur. Düşük fırsat grubunda olan çocukların, yüksek fırsat grubundaki çocuklara oranla yoksulluğu gelecekte deneyimleme ihtimalleri oldukça yüksektir. Bu eşitsizliğin bir başka boyutu ise cinsiyet temelinde ortaya çıkmaktadır. 7-15 yaş arasındaki kızların okula gitme oranı % 68 iken, bu oran erkekler arasında neredeyse % 90’dır. Düşük fırsat grubunda yer alan kızlar için sorunun ne kadar ciddi olduğu görülmektedir. Hem küçük (0-5 yaş), hem ileri yaş grubundaki çocuklar (6-14 yaş), tüm yaş grupları arasındaki çocuklar arasında yoksulluğu en yoğun yaşayan grup olarak öne çıkmaktadır. 2006 yılı itibarıyla Türkiye’deki tüm yoksulların % 40’ından (veya beş milyondan) fazlasını on dört yaşından küçük çocuklar oluşturmaktadır. Bunların 1,8 milyonunu bebek veya 5 yaş altındaki küçük çocuklar oluştururken, genel yoksulluk oranı düşmesine rağmen çocuklar bu iyileşmeden en az faydalanan grup olmuştur (Candaş, 2010; Işık ve Ataç, 2012; DB, 2010).

Çocuğun gelişiminde yoksulluğun etkilerinin yoğun bir şekilde hissedildiği iki temel alan sağlık ve eğitimidir. Çocuklara ilişkin sağlık verilerinde halen Türkiye’nin kat etmesi gereken önemli bir mesafe bulunmaktadır. Türkiye bu konuda son yıllarda gelişim kaydetmesine rağmen, önemli sorunlara sahip olan ülkelerdendir. Yoksul çocuklar yetersiz beslenme temelli birçok risk (ishal, solunum yolu hastalıklar, gelişim bozukluğu vb.) ile karşılaşabilmektedir. Beş yaş altı çocuk ölüm oranlarına bakıldığında 1990’dan 2011 yılına kadar bir azalma görülmüştür. Dünya genelinde 1990 yılında beş yaş altı ölen çocuk

4 Türkiye’nin en alttaki %20’lik gelir dilimine karşılık gelmektedir (y.n.).

5 Türkiye’nin en üstteki %20’lik gelir dilimine karşılık gelmektedir (y.n.).

sayısı 12 milyon iken, 2011 yılında bu sayı 6.9 milyona gerilemiştir (UNICEF, 2012: 7). Türkiye’de ise bebek ölüm oranı (her bin canlı doğum başına) 2012 yılında % 11,6 gibi yüksek bir oranda seyretmektedir. Çalışmanın yapıldığı Gaziantep ilinde ise bebek ölüm oranı %17,2 ile Türkiye’de bebek ölümünün en fazla yaşandığı kentler arasındadır (TÜİK, 2013a; TÜİK 2013b).

Hamilelik döneminde yaşanan yoksulluğun olumsuz sonuçlarından biri ise çocukların düşük kilolu olarak dünyaya gelmesidir. Doğumda 2,5 kilogramdan daha az bir ağırlığa sahip olan, çok küçük ya da ortalamadan küçük olarak belirtilen çocuklar, erken çocukluk döneminde ortalamadan daha yüksek ölüm riski altındadırlar. Doğum kilosunu belirtilen çocuklardan % 10’u düşük doğum ağırlıklıdır. Türkiye’deki coğrafi bölgeler arasında, düşük doğum ağırlıklı bebeklerin % 15 ve çok küçük olan bebeklerin % 11 oranı ile en yüksek olan yer Doğu Anadolu bölgesidir. İki buçuk kilogramdan daha az doğum ağırlığına sahip bebeklerin oranı ise Batı Anadolu’da % 8 ve Kuzeydoğu Anadolu’da % 18 arasında değişmektedir. Düşük doğum ağırlığının %20’si özellikle hane halkı refah düzeyi en düşük kadınlar arasında yaygındır (TNS, 2013:172).

Yoksulluğun çocukları etkilediği bir diğer alan ise eğitimidir. Ülkemizde okul öncesi eğitimde okullaşma oranınının 4 yaş çocukları için %44,04 ve 5 yaş çocukları için ise % 65,69’dur. Ancak bu istenilen düzeyde olmamakla birlikte bölgeler arasında da okullaşma oranı bakımından ciddi farklılıklar görülmektedir. En yüksek oran 4-5 yaş grubu için % 86,6 ve 3-5 yaş grubu için % 59,2 olmak üzere Amasya’da (Karadeniz Bölgesi), en düşük oran ise 4-5 yaş grubu için % 18,5 ve 3-5 yaş grubu için % 12,9 olmak üzere Hakkâri’dedir. 3-5 yaş arası okullaşma oranlarına il bazında bakıldığında ise, Türkiye’nin Batısında kalan illerden olan İzmir’de % 41,75, Denizli’de % 39,84 iken, ülkenin Doğusunda bulunan illerden olan Ağrı’da %15,30, Hakkari’de % 12,09 ve Gaziantep’te ise % 20,84’tür. Gaziantep ili Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin en gelişmiş ili olmasına karşın okul öncesi eğitimde okullaşma oranında Türkiye ortalaması olan % 44,04’ün altında yer almaktadır. İlköğretimde okullaşma oranına bakıldığında 2013 yılı itibariyle oranın % 98,86 olduğu, bu oran erkeklerde %98,81, kadınlarda ise % 98,92’dir. Ortaöğretimde okullaşma oranı % 70,06 iken bu oran kadınlarda % 69,31, erkeklerde ise % 70,77’dir. Yetişkinlerin (25-64 yaş) eğitim düzey oranlarına bakıldığında ise ortaöğretim dışındaki alanlarda OECD ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Türkiye’de yetişkin eğitim oranınının ortaöğretim altında % 68,0, ortaöğretimde % 18,0, yükseköğretimde ise % 14,0 olduğu görülmektedir. OECD ortalamaları, ortaöğretim altında % 25, ortaöğretim de %

44 ve yükseköğretimde ise % 32’dir. Bu oranlarla birlikte çocuk yoksulluğunun önemli göstergelerinden diğer ise okulu erken terk etmemidir. Türkiye’de okulu erken terk etme oranı kız öğrencilerde %40 iken, erkek öğrencilerde ise % 35 gibi oldukça yüksek bir orandır (MEB, 2013; TED, 2013; TİSK, 2015).

Türkiye’nin yoksulluk profilinin değişmeye başlamasıyla beraber, yoksulluk profiline yeni gruplar dahil olmuştur⁶. Bu profil içerisinde ise tek ebeveynli hanelerden, çalışan yoksullara, yoksul çocuklardan, eğitilmiş gençlere kadar farklı gruplar bulunmaktadır. Bu gruplar arasında ise çocukların oranı dikkat çekicidir. Küçük yaşlarda yoksulluk ile tanışan ve yoksulluğu yaşayan kitlelerin toplumsal görünürlüğü’nün günden güne artması ise sorunun çok boyutlu (eğitim, sağlık, sosyal yardım, istihdam vb.) olarak ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

V. ARAŞTIRMA BULGULARI: GAZİANTEP’TE YOKSULLUĞU YAŞAYAN ÇOCUKLAR

Bu çalışma Aralık 2013 - Aralık 2014 yılları arasında Gaziantep Şahinbey ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada amaçlı örneklem tekniğine göre⁷ seçilen 20 hane üyesi, her haneden 1 kişi ve her haneden 11-17 yaş arasında görüşmek için gönüllü katılımın sağlandığı 1 çocuk ile toplamda 40 kişiyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Gaziantep Şahinbey Sosyal Yardımlaşma Vakfı’ndan elde edilen veriler ve mahalle muhtarları ile yapılan görüşmeler sonucunda 20 hane belirlenmiştir. Hanelerin yoksulluk profilleri ile refah/yoksulluk düzeylerinin yanında çocukların yaşadığı yoksunlukların belirlenmesinde UNICEF’in Child Deprevention Index (CDI) temel alınmış ve çocukların yoksulluk deneyimleri kategorik içerik analizi tekniği ile değerlendirilmiştir.

B. Yoksul Hanelerin Profilleri

1. Yoksul Hanelerin Demografik Profilleri

Görüşülen yoksul hanelerin hane büyüklükleri Türkiye ortalamasının üstündedir. Araştırmada 5-10 arasında değişen kişi sayısının oluşturduğu hanelerin oranı %90’dır. Görüşülen 20 hanenin ortalaması da 6,7 gibi Türkiye hane halkı ortalaması olan 3,6’nın ve Gaziantep hane halkı ortalaması olan

⁶ Türkiye’nin değişen yoksulluk rejimiyle ilgili güncel bir tartışma için bkz. Oğuz Işık-Ela Ataç, Türkiye’de Yoksulluk Profilleri, Türkiye Sosyal Politikalarını Tartışıyor, Koç Üniversitesi, İstanbul / 15 Haziran 2012, spmk.ku.edu.tr/sunumlar/oguzisik.pptx (2.1.2015).

⁷ Amaçlı örneklem seçiminde oluşturulan kriterler: Görüşmecilerin göçmen haneler olması, çocuklu olmaları, görüşmecilerin yoksulluk yardımına başvurmaları ya da yararlanmaları, ailede eğitime katılabilme yaşına gelmiş çocukların bulunması, kayıt dışı ve geçici işlerde çalışanlar ve bunun sonucunda da düzenli bir gelire sahip olamayan haneler olması, örgün eğitim alamamış ya da çok az eğitim almış, çoğu zaman vasıfsız olan ve ortalamanın altında para kazanan anne-babaların çocukları.

4,5'in oldukça üzerindedir (TÜİK, 2013c). Hanede yaşayan nüfusun artması özellikle göçmen haneler için yoksulluk riskini daha da arttırmaktadır. Nitekim Yıldız (2013)'in Şahinbey ilçesinde yaptığı çalışmada, yoksul hanelerde yaşayan bireylerin %52'sinin 4-6 kişilik haneler arasında olduğu, %21,1'inin ise 7-10 kişi aralığında yer aldığı görülmektedir. Yine Gaziantep'te yaşayan yoksul hanelerin dörtte üçü kalabalık hanelerden oluşmaktadır (Yıldız, 2013: 15).

Bu araştırma kapsamında görüşülen 20 hanenin çocuk sayısının ortalamasına bakıldığında ise 4,15 gibi oldukça yüksek bir oran bulunmuştur. Bir başka ifadeyle yoksul haneler çok çocukludur.

Tablo 1. Görüşülen Hane Profili

Hanede Birlikte Yaşayan Kişi Sayısı	Frekans	Yüzde
2-4	2	10,0
5-7	9	45,0
8-10	9	45,0
Toplam	20	100,0
Hanede Birlikte Yaşayan Akraba Varlığı	Frekans	Yüzde
Evet	8	40,0
Hayır	12	60,0
Toplam	20	100,0
Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
Okumaz-Yazmaz	2	10,0
Okur-Yazar	2	10,0
İlkokul Terk	2	10,0
İlkokul Mezunu	10	50,0
Ortaokul Terk	1	5,0
Lise Terk	2	10,0
Lise Mezunu	1	5,0
Toplam	20	100,0
Görüşülenlerin Yaşları	Frekans	Yüzde
24-29	3	15,0
30-34	4	20,0
35-39	4	20,0
40-44	4	20,0
45-49	4	20,0
50-54	1	5,0
Toplam	20	100,0
Göç Edilen Yer	Frekans	Yüzde
Gaziantep (ilçeler)	3	15,0
Kilis	9	45,0
Urfa	2	10,0
Van	2	10,0
Mardin	1	5,0

İstanbul	2	10,0
Kahramanmaraş	1	5,0
Toplam	20	100,0
Göç Edilen Tarih	Frekans	Yüzde
6-10 Yıl Önce	9	45,0
11-15 Yıl Önce	8	40,0
16-20 Yıl Önce	3	15,0
Toplam	20	100,0
Mahalleyi Seçme Nedenleri	Frekans	Yüzde
Kiralar Ucuz Olduğu İçin	16	80,0
Akrabalar Olduğu İçin	4	20,0
Toplam	20	100,0

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, görüşülen yoksul hanelerin yaklaşık yarısında (%40’ında) başka bir akrabayla birlikte yaşanmaktadır. Yoksul hanelerde bir yandan çok çocuklu çekirdek aile profili korunmakla birlikte, geleneksel aile ilişkilerinin de varlığını koruduğu görülmektedir. Çalışmada elde edilen bu bulgu, görüşülen hanelerin geleneksel kalabalık hane profiline uygun olduğu, Türkiye’de yapılan yoksulluk çalışmalarında (Sallan Gül vd., 2008; Buğra ve Keyder, 2002; Ocak, 2007) karşılaşılan bir hane profili olduğunu göstermektedir. Birlikte yaşayan akrabaların kimler olduğuna bakıldığında ise kayınvalide-kayınpederin görüşülen hanelerdeki oranı %50 ile ilk sırada yer almakta, diğerlerinde görünce, yeğen, hale gibi ataerkil aile yapısının akrabalık zincirinde olan yakınlar oluşturmaktadır.

Tablo 2. Nitel Araştırmaya Katılan Görüşmecilerin Özellikleri

Ebeveyn Görüşmeci				
Cinsiyet	Kodlanan Harfler	Yaş	Eğitim	Doğum Yeri
K	T.S.	27	İlkokul Terk	Muş
E	S.T.	35	İlkokul Mezunu	Van
K	F.T.	25	İlkokul Mezunu	Gaziantep (Nizip)
E	S.Y.	41	İlkokul Mezunu	Mardin
K	Z.B.	32	Okur-Yazar	Şanlıurfa
K	S.N.	38	Okumaz-Yazma	Kahramanmaraş
K	Ş.H.	25	İlkokul Terk	Kilis
K	H.Y.	40	Okumaz-Yazmaz	Kilis
K	E.Y.	37	İlkokul Terk	Kilis
Çocuk Görüşmeci				
Cinsiyet	Kodlanan Harfler	Yaş	Eğitim	Doğum Yeri
E	N.C.	11	İlköğretim	Gaziantep
E	R.N.	11	İlköğretim	Gaziantep
E	S.T.	11	İlköğretim	Gaziantep
K	S.Y.	12	İlköğretim	Gaziantep
E	S.N.	11	İlköğretim	Gaziantep

Çalışmaya katılan yoksul hanelerdeki ebeveynlerin dörtte üçünü (15 kişi) kadınlar oluşturmuştur. Kadın ebeveynlerin örneklem içerisinde daha fazla olmasının temel nedeni toplumsal cinsiyet rolleridir. Kadınların ev kadını olarak görülmesi, ev dışında çalış(a)mamaları ve çocukların eğitim çağında olmalarıdır. Erkek görüşmeciler ise, görüşmelerin yapıldığı gündüz saatlerinde iş aramak ya da kahveye gitmek gibi farklı nedenlerde dolayı evden uzakta olmayı tercih etmektedirler. Bu nedenle görüşmelerde daha çok kadın ebeveyn yer almıştır.

Ebeveynlerin cinsiyet temelinde yaş aralığına bakıldığında ise benzeşme görülmektedir. Kadınlar ile erkeklerin en yoğun yaş aralığının 30-49 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Okul çağında çocuğu olan hanelerin araştırmada tercih edilmesinden dolayı ebeveyn yaş ortalaması görece olarak 30'lu yaşlarda olmuştur.

Görüşülen ebeveynler arasında eğitim durumu ilkökul mezuniyeti ve altında olanların oranı % 80' iken, herhangi bir temel kurumdan mezun olamayanların oranı ise % 30'dur. Eğitim durumunun cinsiyet temelinde farklılaşmasına bakıldığında Türkiye'de yoksul kadınların eğitim seviyesine paralel sonuçlara ulaşılmıştır. İlkokul mezunluğu ve altı eğitim düzeyinde olanların oranı kadınlarda % 60' iken, erkeklerde bu oranın % 20 olduğu görülmektedir. Türkiye'de yoksul hanelerin önemli karakteristik özelliklerinden kadının düşük eğitim düzeyine sahip olması bu çalışmada bir kez daha ortaya çıkmıştır (Sallan Gül vd., 2008; Bircan, 2002). Özellikle yoksul kadınların kültürel ve ekonomik nedenlerden dolayı eğitime erişim sorunu beraberinde, düşük istihdamı getirmektedir. Yoksul kadınların istihdama katılabilme durumunda da, kayıt dışı ve eve iş almanın ötesine geçemediği görülmektedir (Sallan Gül, 2008; Hoşgör, 2011; Bora, 2007). Erkek çocukları için ise, hanenin ekonomik yetersizlikleri ve kırsal alandaki eğitim olanaklarının sınırlığı eğitime erişimindeki temel sorunlar olarak öne çıkmaktadır.

Örneğin araştırmaya katılan kadın görüşmeci 27 yaşındaki T.S. okuldan alınmasını şu şekilde ifade etmiştir;

“Ben okuyamadım beni okutmadılar. İlkokul 4'te beni aldılar okul önünde çok ağladım. Kız çocukları çok okumaz dediler sonra evlendik.”

35 yaşındaki Erkek görüşmeci S.T. ise eğitime devam edememesini şu cümleler ile açıklamaktadır;

“7 kardeş olunca nasıl okuyacaksın, en büyüğü bendim, biz çalıştık tarlaya gittik, bahçeye gittik hep çalıştık.”

Görüşülenlerin toplumsal kökeni ve doğum yerleri ele alındığında Gaziantep’ e çevre illerden geldikleri görülmektedir. Yapılan görüşmelerde Kilis’ten gelen görüşmecilerin % 45’lik oranla en çok göçmenin geldiği kent olurken, Gaziantep merkezin, Gaziantep’in ilçelerinden gelen göçmenler tarafından tercih edildiğini söylemek mümkündür. Gaziantep göçmenler için özellikle istihdam alanında çekim merkezi olma özelliğini sürdürmekle birlikte, göçün temel nedeni iş bulma arayışıdır (%80,0). Ayrıca görüşülenlerin %85’inin 6-15 yıl aralığında Gaziantep’e göç ettikleri görülmektedir. 25 yaşındaki kadın görüşmeci F.T. bu durumu şu cümlelerle ifade etmektedir;

“Nizip’ten göç ettim 1997 yılında. 13 yaşında Evlenince eşim iş bulmak için Antep’e gidelim dedi başta biraz iş yaptı triko da çalıştı yine sonra işsiz kaldı yine...”

Görüşmecilerin %80’i ise oturdukları mahallenin ucuz olması nedeniyle mahalleyi tercih ettiklerini ifade etmiştir. Bu durum yoksullar için barınılacak konutların niteliğinde çok fiyatının uygun olması gerekliliğini bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Akrabalık ilişkilerinin ise yerleşilecek yerin seçiminde sınırlı da olsa önemini koruduğu %20’lik bir nedenle akrabaların varlığından dolayı mahalleyi seçenlerde ortaya çıkmıştır. 41 yaşındaki erkek görüşmeci S.Y. bu durumu şu cümlelerle açıklamaktadır.

“Buralarda konut ucuzdu o yüzden geldik hem merkeze de yakın yürüyerek gidersin her yere biz 250 lira kira veriyorduk önceden ama şimdi Suriyeliler geldi çok fiyatlandı ev sahibi 500 lira dedi kira nasıl verelim?”

2. Yoksul Hanelerin Refah ya da Yoksulluk Durumları

Tablo 3. Yoksul Hanelerin Refah/Yoksulluk Durumları

Hane Toplam Geliri	Frekans	Yüzde
Asgari Ücret ¹ Altı	14	70,0
Asgari Ücret ve Üzeri	3	15,0
Geliri Yok	3	15,0
Toplam	20	100,0
Meslek Dağılımı	Frekans	Yüzde
İşsiz	11	55,0
İşçi, Konfeksiyon, İnşaat, Ayakkabıcı	5	25,0
Memur	1	5,0
Taksi Şoförü	1	5,0
Tezgahtar	1	5,0
Malulen Emekli	1	5,0
Toplam	20	100,0

Sosyal Güvence Durumu	Frekans	Yüzde
Var	4	20,0
Yok (GSS)	16	80,0
Toplam	20	100,0
Yardım Alma Süresi		
1 Yıldan Az	4	31,3
1 yıl ve Üzeri	12	68,7
Toplam	16	100,0
ŞNT Yardımı Alma Durumu	Frekans	Yüzde
Evet	16	80,0
Hayır	4	20,0
Toplam	20	100,0

Görüşülen hanelerin %70'inde haneye giren toplam gelir asgari ücretin altında kalmaktadır. Hanelerde temel çalışan erkek ebeveyn olurken, çocuklar da fırın ve lokanta gibi geçici işlerde çalışarak katkı sağlamaktadırlar. Yoksul hanelerde erkek ebeveynin işsizliği temel sorunlardan biridir. İş bulup, istihdama katılmaları halinde geçici işçilik, ayakkabı tamirciliği, taksi şoförlüğü gibi ücretlerin düşüklüğü işler olması nedeniyle kazançları asgari ücretin altında kalmakta, yoksulluk döngüsünü kırmalarına yeterli olmamaktadır. Görüşülen kadın ebeveynlerin ücretli istihdamda görünürlüğü yoktur. Kendilerini ev kadını olarak tanımlayan yoksul kadınların ücretli istihdamlarını sağlayacak bir meslekleri yoktur. Geniş (2011)'in Gaziantep'e göç eden hanelere ilişkin yaptığı çalışmada da belirttiği gibi, çoğunluğu nitelsiz işçi olan yeni ve yerleşik göçmenlerin işsizliği yaşama oranı %65 gibi oldukça yüksek düzeylerde (Geniş, 2011: 355). Bu çalışmada görüşülen kadın görüşmeciler, kocaları üzerinden işsizlik sorununu gündeme getirmişlerdir. Örneğin 32 yaşındaki kadın görüşmeci Z.B. kocasının yaşadığı işsizlik süreci sonrasında bulunduğu işin geçinmelerine yetmediğini şu cümlelerle anlatmaktadır:

“Kocam 2 yıl işsiz kaldı bir türlü dikiş tutturamadı, büyük oğlan da çalışmaya başlamıştı o zaman o baktı bize şimdi kocam çalışıyor ama sigortası yok. 600 lira para alıyor 6 boğaza nasıl yetsin?”

Ülkemizde çocuk yoksulluğuna ilişkin Öztürk (2008: 89)'ün yaptığı çalışmada da belirtildiği gibi hanelerin çok büyük kısmının (% 98,4'ünün) herhangi bir sosyal güvencesinin olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmada görüşülen hanelerin %80'inin herhangi bir sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Yalnızca % 20'lik bir kesimin SSK ve Bağ-Kur'lu olduğu ve sosyal güvencesinin bulunduğu belirlenmiştir. Yoksul haneler yoksulluk karşısında oldukça savunmasız durumdadırlar. Formel sosyal güvence ağlarının dışında kalan haneler

ve çocuklar için yoksulluk kaçınılmaz bir hal almaktadır. 38 yaşındaki kadın görüşmeci S.N herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmamalarını ve sorunlarını şu şekilde anlatmaktadır;

“Eşim 10 yıl aralıklarla hep inşaatta çalıştı başka bir iş yapmadı hiçbir sosyal güvencesi yok. Köyde bir şey yok çıkıp geldik buraya ne yapacaksın orada eşim gidelim dedi Antep’te iş tutarız dedi ama olmadı işte cezaevine girdi ben 8 yıl iki çocukla kaldım...”

Düşük eğitim durumu ile işsizlik arasındaki ilişki, 25 yaşındaki kadın görüşmeci Ş.H.’nin cümlelerinde açığa çıkmaktadır;

“İlkokul mezunu eşim. Yarı çalışıyor yarı oturuyor. Sosyal güvencesi yok yapmıyorlar zaten senede çalıştığı 4-5 ay tekstilde iş olunca çağırıyorlar. Buraya Van’dan geldik. 2000 yılında geldik.”

Görüşülenler arasında yardım alanların oranı %80,0 iken, bir yıldan az süreyle yardım alanların oranı %31,3, 1 yıl ve üzerinde yardım alanların oranı ise %68,7’dir. Bu yardımlar gıda yardımı, kömür yardımı, engelli aylığı, 2022 yaşlı aylığı ile birlikte ŞNT yardımlarından oluşmaktadır. Yoksul hanelere yönelik gelir destekleri oldukça sınırlıdır. Ülkemizde 2001 ekonomik krizinden sonra Dünya Bankası aracılığıyla başlatılan ve son birkaç yıldır da Türkiye’nin olanaklarıyla devam ettirilen Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) uygulaması, yoksul çocukların eğitime devamı koşuluyla verilen bir gelir destek programıdır. ŞNT’nin çocukları eğitim sürecinde tutabilmelerinde önemli katkısı olan yardımı aldıkları görülmektedir. Bu programdan yararlanan görüşmeci hanelerin oranı %75’dir. ŞNT, yoksulluğun nesiller arası aktarımının sosyo-genetik bir faktör olmasının engellenmesini, ayrıca insan sermayesi potansiyelinin geliştirilmesi ile etkin sosyal koruma ve güvenlik ağları sağlanmasına yönelik özellikleriyle etkili bir sosyal ve ekonomik araç olarak kabul edilmektedir. Çocukların eğitim süreci içerisinde kalmalarına yardımcı olan ve halk arasında eğitim parası olarak bilinen ŞNT yardımları görüşmelerde çocukların eğitim sürecinde kalabilmeleri için temel yardım türü olarak görülmüştür⁸. Görüşmecilerden S.N. isimli kadın ŞNT’nin çocuğunun okul sürecinde kalabilmesine olan etkisini şu şekilde ifade etmektedir:

“Çocukların okul ihtiyacını kıt kanaat karşılıyoruz. ŞNT her çocuk için aylık 30 TL alıyor. İki çocuğum öğrenci aylık 60 TL üç ayda bir 180 TL alıyor. Yardım almasak okutamayız nasıl okutacaksınız.”

⁸ 2012 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı yardımlarından yararlanan kişi sayısı 6 milyonken, bu sayı 2015 yılında 20 milyona yaklaşmıştır. 2013 yılı Aile ve Sosyal Bakanlığı Faaliyet Raporu 2013 verilerine göre Türkiye’de 1.099.183 hane düzenli sosyal yardımlardan yararlanmaktadır. Buna karşın 837.755 hane de, süreli yardımları almaktadır. Hem süreli hem düzenli yardımları alan hane sayısı ise 1.159.551’dir. Sosyal yardım yararlanıcı ailelerinin %50’si hane halkı 5 ve üzeri olan kişilerden oluşmaktadır. Türkiye’de aile ortalaması 3,7 olduğu düşünüldüğünde sosyal yardımlardan yararlanan yoksul hanelerin %85’i çocuklu ve ortalama hane büyüklüğünün üzerindeki ailelerdir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013; Sallan Gül ve Gül 2006; UNICEF, 2014b).

Bir başka görüşmeci kadın H.Y. ise durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Eğitim parası alıyorum (ŞNT) çocuk başına 3 ayda bir 120 lira alıyorum. Olmaz mı ya faydası, ihtiyaçlarını şeylerini alıyorum devlet verse daha da okuturum.”

C. Çocuk Yoksulluğu Göstergeleri Işığında Antep’li Çocukların Yoksulluğu Deneyimlemeleri

Çalışmanın bu kısmında çocukların genel profili ile birlikte yoksulluğu deneyimledikleri beslenme, eğitim ve gündelik hayat olarak sınıflandırdığımız ve anlamlandırdıkları alanlar ele alınmıştır. Çocuk yoksulluğunun belirlenmesinde⁹; beslenme, eğitim ve gündelik hayat başlıklarında toplam 14 gösterge üzerinden analizi yapılmıştır.

Görüşülen çocukların cinsiyetleri arasında cinsiyet eşitliğini sağlayabilmek adına yaşları 11-17 yaş aralığında olan 10 kız ve 10 erkek çocuk ile görüşmeler yürütülmüştür. Görüşülen çocukların yaş dağılımına bakıldığında ise 11 yaşındaki çocukların dağılım içindeki oranı % 35 ile ilk sırada yer almaktadır. 13 yaşındaki çocuklar ise %30 ile en kalabalık ikinci grubu oluşturmaktadır. 12 yaşındaki çocukların oranı % 20 olurken, 14 yaşındaki çocukların oranı ise %15’tir.

Tablo 4: Çocuk Yoksunluğu Göstergeleri

BESLENME		
Günde 3 Öğün Yemek	Frekans	Yüzde
Yiyebiliyor	0	0,0
Yiyemiyor	20	100,0
Toplam	20	100,0
Günde 1 öğün/Defa Et/Tavuk/Balık	Frekans	Yüzde
Yiyebiliyor	0	0
Yiyemiyor	20	100,0
Toplam	20	100,0
Her gün taze meyve-sebze yiyebilmek	Frekans	Yüzde
Yiyebiliyor	0	0,0
Yiyemiyor	20	100,0
Toplam	20	100,0
EĞİTİM		

⁹ Bu indeks AB ve OECD ülkeleri için çok kapsamlı bir şekilde gerçekleştirilirken, bu çalışmada mikro bir grup özelinde göstergelerin örneklem grubumuzdaki karşılıklarını anlayabilmek için kullanılmıştır. Çocukların maddi yoksunluk düzeylerinin daha geniş düzlemde belirlenebilmesi için daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır (y.n.).

Bilgi Düzeyi Ve Yaşına Uygun Kitaplar (Okul Kitapları Hariç)	Frekans	Yüzde
Var	5	20,0
Yok	15	80,0
Toplam	20	100,0
İnternet Bağlantısı	Frekans	Yüzde
Var	1	5,0
Yok	19	95,0
Toplam	20	100,0
Ev Ödevlerini Yapabilecek Aydınlik Ve Sessiz Çalışma Mekanı	Frekans	Yüzde
Var	0	0,0
Yok	20	100,0
Toplam	20	100,0
GÜNDELİK HAYAT		
Son 1 Yıl Kıyafet Alımı (İkinci El Değil)	Frekans	Yüzde
Alındı	4	20,0
Alınmadı	16	80,0
Toplam	20	100,0
2 Çift Ayakkabı (1’i Dört Mevsim Giyilebilecek Ayakkabı)		
Var	3	15,0
Yok	17	85,0
Toplam	20	100,0
Okul Gezilerine Katılmak İçin Para Alabilmek		
Alabiliyor	2	10,0
Alamıyor	18	90,0
Toplam	20	100,0
Arkadaşları Eve Davet Edip Oyun Oynamak ve Beraber Bıseyler Yemek vb.	Frekans	Yüzde
Davet Edebiliyor	0	0,0
Davet Edemiyor	20	100,0
Toplam	20	100,0
Özel Bir Gün Doğum Günü vb. Kutlamak	Frekans	Yüzde
Kutlayabiliyor	2	10,0
Kutlayamıyor	18	90,0
Toplam	20	100,0
Düzenli Gündelik Aktiviteler (Yüzme, Bir Enstrüman Çalma, Gençlik Organizasyonlarına Katılma)	Frekans	Yüzde
Yapabiliyor	2	10,0
Yapamıyor	18	90,0
Toplam	20	100,0
Hane İçi Oynayabilecek Oyunlar (Her Çocuk Başına Eğitici Bebek Oyuncakları, Legolar, Tahta Üzerinde Oynanan Oyunlar)	Frekans	Yüzde
Var	1	5,0

Yok	19	95,0
Toplam	20	100,0
Dışarı Ekipmanları (Bisiklet, Paten vb.)	Frekans	Yüzde
Var	1	5,0
Yok	19	95,0
Toplam	20	100,0

Tablo 4’de görüldüğü gibi çocukların yaşadığı yoksunluklar farklı göstergelerle belirlenebilmektedir. Yoksulluğun çocuklar açısından en önemli ölçütlerinden biri beslenme ya da yeterli beslenememeleridir. Özellikle okul çağındaki çocuklarda yetersiz beslenme okul başarılarını etkilediği gibi, bağışıklık sistemlerinin zayıflaması bedensel gelişememe riskinin yanında gelecek yaşantılarını da olumsuz etkilemektedir. Çalışma kapsamında kadın ebeveynler ve çocuklarla yapılan görüşmelerde çocukların maddi yoksunluğu şiddetli düzeylerde yaşadıkları görülmektedir. Görüşülen çocukların tamamı 3 öğün yemek yemediklerini, en az 1 öğünde herhangi bir et türünü (et, tavuk, balık) ayrıca her gün sebze-meyve yiyemediklerini belirtmişlerdir. Bu durumu gerek ebeveynler gerekse çocuklar görüşmelerde sıklıkla dile getirmişlerdir. 37 yaşındaki kadın görüşmeci E.Y. bu durumu şu cümlelerle ifadelendirmektedir;

“Kendim için değil bazen çocuklarıma bakamıyorum gıda eksikliğinde ağlıyorlar alamıyorum bazen. Çocukların yiyeceği olsun başka bir şey istemiyorum. Zaten ben ona (3 yaşındaki çocuğunu göstererek) bakamadığım için o böyle kaldı herkes bana diyor sen neden ona bakamadın diye zayıf kaldı yürüyemiyor bu daha.”

Çocukların temel ihtiyaçlar, özellikle yiyecek ve giysilere yönelik söylemleri yoksunluğun ne kadar derin yaşandığının anlaşılması bakımından oldukça önemlidir. Benzer biçimde son bir yıllık süre içerisinde kıyafet alınan çocukların oranı %20’dir. Yine çocukların yalnızca %15’i yeni ayakkabıya sahip olduklarını belirtmiştir. Görüşmecilerden 11 yaşındaki erkek çocuk, N.C. ekonomik yoksunluğunu şöyle ifade etmiştir;

“Bir tane televizyon olsa, bir de kitaplarımızı koyacak yerimiz çalışacak yerimiz olsa. Bir de ayakkabım olsa iyi olurdu terlikle gidiyorum okula...”

Örneğin 11 yaşındaki erkek görüşmeci R. N. ‘de bunu şöyle dile getirmiştir;

“Ev için yiyecek almak isterdim, çeşit çeşit, evin ihtiyacını yiyecek elbise almak isterdim. Ev terliği almak isterdim anneme...”

Çocuğun yoksunluğuna dair olan bir diğer önemli gösterge eğitimidir. Görüşülen çocuklar, okul kitaplarının ücretsiz olması nedeniyle sorun yaşamadıklarını, ama yardımcı kitapları alamadıklarını belirtmişlerdir.

Okul başarıları bakımından kendilerine ait odaları olmayan yoksul çocuklarının en önemli istek alanlarından biri çalışma odasıdır. Görüşülen çocukların tamamının kendisine ait bir odası bulunmamaktadır. Özellikle okul çağında olan çocuklar için bu durum görüşmelerde sıklıkla dile getirilen ve şikayet edilen konulardan biri olmuştur. 11 yaşındaki erkek görüşmecilerden S.T. odasının olmamasını şu cümlelerle anlatmaktadır;

“Kendime ait bir odam yok annem ve kardeşlerim ile birlikte 5 kişi kalıyoruz. Çok soğuk olunca soba var hep beraber burada yatıyoruz. Bazen soğuk oluyor. Sıcak suyumuz yok olsaydı iyi olurdu, kendi odam olsaydı iyi olurdu. Sessiz çalışırdım, kitaplarımı koyardım.”

Günümüz eğitim sisteminde vazgeçilmek talep alanlarından biri internettir. Görüşülen Gaziantep’li yoksul çocukların %95’inde böyle bir olanak yoktur. Bu durum özellikle ebeveynler tarafından da dile getirilen bir konu olmuştur. Öğrencilere verilen ödevlerin internet üzerinden yapılabilmesi, ailelere çocukların internet kafelere gitmesi ve çıktı alınması gibi ek maliyetler yüklemektedir. Bu durumu bir veli şöyle ifade etmiştir;

“Hoca internet ödevi veriyor ben nasıl bulam 24 saat içinde interneti de ödev yapak? Usandım artık, kendi boğazımdan kesiyom, çocukların boğazından kesiyom internete veriyok. Bunaldım artık.”

12 yaşındaki kız görüşmeci S.Y. ise, yoksulluğunun okula yansımalarını şöyle anlatmıştır.

“Evide eksik çok keşke okul ihtiyaçlarımı alabilseydim, elbiselerim ayakkabılarım olsun istiyorum, yiyeceğimiz daha fazla olsun istiyorum ama olmuyor yarısı oluyor o zamanda ben mutsuz oluyorum üzüliyorum...”

Ekonomik yoksulluğun okula yansıdığı en önemli alanlarından biri okul etkinlikleridir. Okul gezilerine katılabilen yoksul çocuk oranı ise yalnızca %10’dur. 11 yaşındaki erkek görüşmecilerden S.N. katılmadığı etkinlikleri şu cümlelerle açıklamaktadır;

“Okul sinemaya götürdü ben ona gidemedim ama okula tiyatro geldi o parasızdı ona gittim çok güzeldi...”

Görüşülen çocuklar arasında arkadaşlarını evine davet edip oyun oynayabilen ve yemek yiyebilen herhangi bir görüşmeciye rastlanmamıştır. Yoksul çocukların ev dışında katılabildikleri tek etkinlik alanı belediyenin düzenlediği ücretsiz gençlik organizasyonlarıdır. Şahinbey belediyesinin bünyesinde bulundurduğu gençlik merkezlerinin ücretsiz kurslarına katılabilen görüşmeci çocuk oranı da sadece %10’dur.

IV. SONUÇ

Çocuk yoksulluğu, çocukların çok yönlü gelişimlerinin sağlanabilmesi açısından gerekli olan kaynak ve olanaklardan yoksun olmalarını ifade eder. Çocukların yoksulluk sarmalı içerisinde büyümesi yoksul yetişkin olma risklerini de artırmaktadır. AB ve OECD ortalamalarının üzerinde olan çocuk yoksulluğu, Türkiye’de %30’lardadır. Yoksulluk çocuklar için çocuk evliliği, çocuk işçiliği ve çocuk suçluluğu gibi riskleri toplumsallaştırırken, yoksulluğu kalıcılaştırmaktadır.

Yoksulluk çocukların yetersiz beslenmelerine, eğitime erişememelerine ya da eğitim dışına itilmelerine yol açarken, küçük yaşlarda başlayan ucuz emek süreci çocukları yetişkin olduğunda ekonomik ve toplumsal risklere açık hale getirmektedir. Gaziantep’te yürütülen bu çalışmada da belirlendiği gibi, çocukların yetersiz beslenmeleri, en temel barınma, gıda ve yaşam olanaklarından uzak bir yaşam sürmeleri, çocukların yoksulluğu ne kadar derinden yaşadıklarının görülmesi bakımından oldukça önemlidir. Özellikle eğitime yönelik gelir destek programları Türkiye açısından çocukların eğitime erişimlerini için belirleyici durumdadır. Yoksul hanelerin çocukları eğitim süreci içerisinde tutabilmeleri için en önemli mekanizmalardan biri eğitim destek programı olan ŞNT’dir (Sallan Gül ve Gül, 2006). ŞNT tarzı programlar ve aile gelir destek programları uzun vadede uygulanarak çocuk yoksulluğunu önleyici sosyal politikalara dönüştürülmelidir. UNICEF (2005)’in de vurguladığı gibi, çocuk yoksulluğu politik öncelik haline getirilmeli ve politika yapıcılar en savunmasız toplumsal kesimlere destek ve koruma sağlamalıdır. Bunun sadece Türkiye’nin geleceğine değil, aynı zamanda ülkenin bugününe de yatırım olduğunun unutulmaması gerekmektedir.

Son olarak, çocuk yoksulluğunun önlenmesi için aile içinde kadınların güçlendirilmesi de oldukça önemlidir. Yetişkin kadınların %8’inin halen okuma yazma bilmediği ve önemli bir kısmının da düşük eğitim seviyesine sahip olduğu Türkiye’de, kadınların eğitime erişimlerinin önündeki engellerin kaldırılması aynı zamanda çocukların eğitimde kalmalarına ve yoksulluk döngülerinin aşılmasına da olanak sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- BİRCAN, İsmail, (2002), “Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar”, iç. *Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları*, Ed. Yasemin Özdek, TODAİE Yayınları, Ankara, ss.129-142.
- BORA, Aksu. (2007), “Kadınlar ve Hane: Olmayanın Nesini İdare Edeceksin”, iç. *Yoksulluk Halleri: Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri*, Ed: Necmi Erdoğan, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.97-132.
- BRADBURY, B., JENKINS, S.P., MICKLEWRIGHT J., (2001), *The Dynamics of Child Poverty in Industrialized Countries*. Cambridge University Press, Cambridge.
- BUĞRA, A., KEYDER, Ç. (2003), *Yeni Yoksulluk ve Türkiye’nin Değişen Refah Rejimi*, Birleşmiş Milletler için Hazırlanan Gelişme Raporu, UNDP.
- CANDAŞ, Ayşen. (2010), “Türkiye’de Eşitsizlikler: Kalıcı Eşitsizliklere Genel Bir Bakış”, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Formu, İstanbul.
- CASTELLS, Manuel. (1997), *Kent, Sınıf, İktidar*, Çev. Asuman Erendil, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- CHEAL, David. (1996), *New Poverty: Families in Postmodern Society*, Praeger Publishers, London.
- DAYIOĞLU, Meltem. (2007), “Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu: Ölçüm Yöntemleri ve Yoksulluğun Belirleyicileri”, *TİSK*, S.2. ss.82-105.
- DURGUN, Özlem. (2011), “Türkiye’de Yoksulluk ve Çocuk Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme”, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, cilt.6, S.1, ss. 143-154.
- EUROSTAT. (2013), “Children were the age group at the highest risk of poverty or social exclusion in 2011”, (erişim adresi: http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Children_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion), (erişim tarihi: 1 Mart 2015).
- HOŞGÖR, G., Ayşe. (2011), Kadın İstihdamı Üzerinden Marka Şehir Gaziantep’i Yeniden Okumak, iç. *Ta Ezelden Taşkındır Antep*, Ed: Mehmet N. Gültekin, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.491-512.
- IŞIK, O., ATAÇ, E., (2012), “Türkiye’de Yoksulluk Profilleri”, (erişim adresi: spm.ku.edu.tr/sunumlar/oguzisik.pptx), (erişim tarihi: 22 Eylül 2014).
- JÜTTE, Robert. (2011), *Erken Modern Avrupa’da Yoksulluk ve Sapkınlık*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- KAYGALAK, Sevilay. (2001), “Yeni Kentsel Yoksulluk, Göç ve Yoksulluğun Mekansal Yoğunlaşması: Mersin/Demirtaş Mahallesi Örneği”, *Praksis Dergisi*, S.2, ss.124-172.
- KAYGALAK, Sevilay. (2009), *Kentin Mültecileri: Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme*, Dipnot Yayınevi, Ankara.
- KURUKULASURİYA, S., ENGİLBERTSDÓTTİR, S., (2012), “A Multidimensional Approach to Measuring Child Poverty”, in. *Child Poverty and New Inequality: New Perspectives*, Ed: Isabel Ortiz, Louise Moreira Daniels and Sólrún Engilbertsdóttir, UNICEF, New York, pp.23-34.

- MINGIONE, Enzo. (2013), *İleri Endüstriyel Dünya'da Kentsel Yoksulluk: Kavramlar, Analizler ve Tartışmalar*, (iç). Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek, Ed: Ömer Aytaç-Süleyman İlhan, Birleşik Yayınları, İstanbul, ss.3-62.
- OCAK, Ersan. (2007), Yoksulun Evi, iç. Yoksulluk Halleri: *Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri*, Ed: Necmi Erdoğan, İletişim Yayınları, İstanbul, ss.133-174.
- ÖZTÜRK, A. Burcu. (2008), "Kentteki Çocuk Yoksulluğu: Keçiören Örneği", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- PINARCIOĞLU, M., IŞIK, O. (2001), *Nöbetleşe Yoksulluk Sultanbeyli Örneği*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ROELEN, K., G., FRANZİSKA. (2008), "Measuring Child Poverty and Well-Being: a literature review", Working Paper: MGSOG/2008/WP001, Maastricht University Maastricht Graduate School of Governance, (erişim adresi: file:///C:/Users/User/Downloads/SSRN-id1105652.pdf), (erişim tarihi: 10 Kasım 2012).
- SALLAN GÜL, Songül. (2006), *Sosyal Devlet Bitti, Yaşasın Piyasa*, Etik Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- SALLAN GÜL, S., GÜL, H. (2006), Eğitim Destek Programı Olarak ŞNT ve Yoksullukla Mücadele, *Yeniden İmece*, S.12, ss.87-89.
- SALLAN GÜL, S., ALICAN, A., DINEK, A. (2008), "Problematic of Adult Women Education: the Determination of Sultanbeyli's Poor Women for Education", *AID Today's Review of Public Administration*, Vol. 2, N.1, pp.85-109.
- ŞENGÜL, T., ERSOY, M. (2002), *Kentsel Yoksulluk ve Geçinme Stratejileri Ankara Örneği*, ODTÜ Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Anabilim Dalı Yayını, Ankara.
- TORAN, Mehmet. (2010), *Yoksul Çocukların Kaderi*, iç. Türkiye'de Çocuk Emeği, Ed: Kemal İnal, Ütopya Yayınevi Ankara, ss.290-313.
- WACQUANT, Loic. (2013), *Kent Paryaları: İleri Marjinalliğin Karşılaştırmalı Sosyolojisi*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- WOLDEHANNA, T., NICOLA, J., BEKELE T. (2008), The invisibility of Children's Paid and Unpaid Work. Implications for Ethiopia's national poverty reduction policy, *Childhood*, vol. 15 no.2, pp.177-201.
- YILDIZ, Özkan. (2013), *Şahinbey'de Göç, Kentleşme ve Toplumsal Sorunlar*, Gaziantep.
- YILMAZ, Cevdet. (2010), *Risk Kapıyı Kırınca: Kentlerde Yoksulluk, Dayanışma, Güven ve Güvenlik*, Libra Yayınevi, İzmir.
- YILMAZ, Zafer. (2012), *Yoksullar Ne Yapmalı: Sosyal Sorunun Yönetimi, Belirsizliğin Keşfi ve Yarınsızlık*, Dipnot Yayınevi, Ankara.

Açık Erişim Kaynakları

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2012), “Türkiye’de Uygulanan Şartlı Nakit Transferi Programının Fayda Sahipleri Üzerindeki Etkisinin Nitel Ve Nicel Olarak Ölçülmesi Projesi Final Raporu” (erişim adresi: http://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/data/5429198a369dc32358ee29b9/Turkiyede_Uygulanan_SNT_Programinin_Etkisinin_Olculmesi_Projesi_Final_Raporu_-_TR.pdf), (erişim tarihi: 5 Ocak 2015).
- CORAK, Miles. (2006), “Do Poor Children Become Poor Adults? Lessons from a Cross Country Comparison of Generational Earnings Mobility”, (erişim adresi: <http://ftp.iza.org/dp1993.pdf>), (erişim tarihi: 3 Şubat 2014).
- ECONSCALE, (2014), “Engineering Turkey’s Middle Class And Maslowian Politics”, (erişim adresi: <http://econoscale.com/2014/03/23/engineering-turkeys-middle-class-and-maslowian-politics/>), erişim tarihi: 27 Mart 2014).
- DB, (2010), “Türkiye: Gelecek Nesiller İçin Fırsatların Çoğaltılması “Yaşam Fırsatları” Konulu Rapor”, (erişim tarihi: <http://siteresources.worldbank.org/TURKEYEXTN/Resources/361711-1270026284729/ExpandingOpportunitiesForTheNextGenerati-on-tr.pdf>), (erişim tarihi: 14 Nisan 2013).
- HOŞGÖR, G., Ayşe. (2013), “Türkiye’de Çocuk Yoksulluğunun Tezahürü, Mevsimlik Tarım Göçündeki Kız ve Oğlan Çocuklarının Eğitim(sizlik) Profili”, (erişim adresi: http://ec.europa.eu/enlargement/taix/dyn/create_speech.jsp?speechID=28485&key=1b059c24fc3da9b9cf38988e0b9156d0), (erişim tarihi: 1 Nisan 2015).
- MEB. (2013), “Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2013/14”, (erişim tarihi: http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_organ_egitim_2013_2014.pdf), (erişim adresi: 13 Ocak 2015)
- MINOFF, Elisa. (2006), “The UK commitment: ending child poverty by 2020”, Center for Law and Policy (CLASP) Working Paper, Washington DC, (erişim adresi: <http://www.clasp.org/resources-and-publications/files/0272.pdf>), (erişim tarihi: 25 Eylül 2012).
- ROELEN, K., NOTTEN G. (2011), “Child poverty in the EU: The breadth of poverty and cumulative deprivation”, (erişim adresi: http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwp_2011_04.pdf), (erişim tarihi: 1 Şubat 2015).
- TAYA, (2011), “Türkiye Aile Yapısı Araştırması”, (erişim adresi: <http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/544f6ddd369dc328a057d01c/taya2011.pdf>), (erişim tarihi: 12 Haziran 2013).
- TED. (2013), “Türkiye Eğitim Atlası”, (erişim adresi: http://portal.ted.org.tr/genel/yayinlar/ted_egitim_atlasi.pdf), (erişim tarihi: 2 Ocak 2015).
- TİSK. (2015), “Kızlarımız Eğitimde Fırsat Eşitliği Bakımından Dezavantajlı”, (erişim adresi: http://www.tisk.org.tr/upload_duyuru_ek/2015/22032015105642-tiskhaberbulteni.pdf), (erişim tarihi: 14 Mart 2015).
- TNSA. (2013), “Nüfus ve Sağlık Araştırması”, (erişim adresi: http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TNSA_2013_ana_rapor.pdf), (erişim tarihi: 14 Mayıs 2014).

- TÜİK. (2013a), “Yoksulluk Çalışması”, (erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16204>), (erişim tarihi: 25 Aralık 2014).
- TÜİK. (2013b), “Ölüm İstatistikleri”, (erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16050>), (erişim tarihi: 12 Ocak 2015).
- TÜİK (2013c), “İstatistiklerle Aile”, (erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13662>), (erişim tarihi: 14 Mayıs 2014).
- UN. (2010), “Rethinking Poverty: Report on the World Social Situation”, (erişim adresi: <http://www.un.org/esa/socdev/rwss/docs/2010/fullreport.pdf>), (erişim tarihi: 22 Mart 2014).
- UNDP. (2013), “The Millennium Development Goals Report 2013”, (erişim adresi: <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/report-2013/mdg-report-2013-english.pdf>), (erişim tarihi: 22 Mart 2014).
- UNICEF. (2001), “Dünya Çocuklarının Durumu Raporu”, (erişim adresi: <http://www.unicef.org/sowc/archive/ENGLISH/The%20State%20of%20the%20World%27s%20Children%202001.pdf>), (erişim tarihi: 11 Ekim 2012).
- UNICEF. (2005), “Dünya Çocuklarının Durumu Raporu”, (erişim adresi: http://www.unicef.org/turkey/pdf/_dcd05.pdf), (erişim tarihi: 11 Ekim 2012).
- UNICEF. (2006), “Çocuk Yoksulluğu'nun Önlenmesi”, (erişim adresi: http://www.unicef.org/turkey/pdf/_cp28c.pdf), (erişim tarihi: 11 Ekim 2012).
- UNICEF. (2012a), “The State of World Children”, (erişim adresi: http://www.unicef.org/sowc2012/pdfs/SOWC%202012Main%20Report_EN_13Mar2012.pdf), (erişim yok: 12 Haziran 2014).
- UNICEF. (2012b), Measuring Child Poverty: New League Tables of Child Poverty in the World's Rich Countries, (erişim adresi: http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc10_eng.pdf), (erişim tarihi: 15 Ocak 2014).
- UNICEF. (2014a), “Children Of The Recession: The Impact Of The Economic Crisis On Child Well-Being in Rich Countries”, (erişim adresi: <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc12-eng-web.pdf>), (erişim tarihi: 1 Mart 2015).
- UNICEF. (2014b), “Türkiye’de Şartlı Nakit Transferinin İyileştirilmesine Yönelik Politika Belgesi”, (erişim adresi: <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/CCT%20Report%20-%20TR%20-.pdf>), (erişim tarihi: 2 Haziran 2014).
- WB, (2013), “The State of the World’s Poor: Where are the Poor and where are they the Poorest”, (erişim adresi: http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/State_of_the_poor_paper_April17.pdf), (erişim adresi: 22 Mayıs 2014).

(Footnotes)

1 Çalışmanın yapıldığı dönem içerisinde asgari ücret (1.7.2014-31.12.2014 tarihleri arasında) 891 TL olarak alınmıştır (y.n.).